

Znaczenie analizy wybranych haplotypów genu *EVER2* w rogowaceniu słonecznym

The role of analysis of *EVER2* haplotypes in actinic keratosis

Agnieszka Kalińska-Bienias¹, Grażyna Kostrzewa², Magdalena Malejczyk³, Rafał Płoski², Sławomir Majewski³

¹Klinika Dermatologii i Immunodermatologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

²Zakład Genetyki Medycznej Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

³Katedra i Klinika Dermatologii i Wenerologii Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Przeł Dermatol 2016, 103, 102–108

DOI: 10.5114/dr.2016.59131

STRESZCZENIE

SŁOWA KLUCZOWE:
haplotypy, rogowacenie słoneczne, geny *EVER*.

KEY WORDS:
haplotypes, actinic keratosis, *EVER* genes.

Wprowadzenie. Polimorfizmy genów *EVER* są związane ze zwiększonym ryzykiem wystąpienia rogowacenia słonecznego, raków kolczystokomórkowych skóry oraz raka szyjki macicy.

Cel pracy. Celem pracy była analiza haplotypów genu *EVER2* u 65 pacjentów z licznymi ogniskami rogowacenia słonecznego (≥ 5 ognisk) oraz u 274 osób zdrowych. Oceniono również częstość występowania haplotypów w zależności od wybranych parametrów klinicznych.

Materiał i metodyka. Do analizy haplotypów włączono te polimorfizmy *917A>T* (rs7208422), *988-4G>T* (rs62079073) i *1107G>A* (rs12452890), które w dostępnych danych z piśmiennictwa były znamienne związane z rogowaceniem słonecznym i rakami kolczystokomórkowymi skóry. Genotypowanie próbek krwi pacjentów i grupy kontrolnej wykonano techniką łańcuchowej reakcji polimerazy w czasie rzeczywistym z wykorzystaniem odczynników firmy Applied Biosystems.

Wyniki. U pacjentów z rogowaceniem słonecznym i w grupie kontrolnej najczęściej stwierdzanymi haplotypami były haplotypy AGG i TGA. Haplotyp TG (*-917A>T* i *-988-4G>T*), zawierający allel promujący T polimorfizmu *-917A>T*, występował istotnie częściej wśród pacjentów, u których choroba wystąpiła przed 70. rokiem życia (0,6117 vs 0,417; $p = 0,029$) oraz zauważono istotną statystycznie przewagę występowania tego haplotypu u pacjentów, którzy mieli większą rozległość zmian skórnych (0,6085 vs 0,414; $p = 0,029$). Haplotyp TA (*-988-4G>T* i *-1107G>A*), który zawiera allel protekcyjny polimorfizmu *-988-4G>T*, występował tylko u pacjentów z rogowaceniem słonecznym, natomiast nie pojawiał się u pacjentów ze współistniejącymi rakami kolczystokomórkowymi (wynik na granicy istotności statystycznej: $p = 0,059$).

Wnioski. Uzyskane w pracy wyniki przekonują o konieczności wykonywania badania haplotypów w ocenie predyspozycji genetycznej do stanów przedrakowych i raków skóry.

ABSTRACT

Introduction. Polymorphisms of *EVER* genes are related to increased risk of actinic keratosis (AK), squamous skin cancers (SCC) and cervical cancer.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Agnieszka Kalińska-Bienias
Klinika Dermatologii
i Immunodermatologii
Warszawski Uniwersytet
Medyczny
ul. Koszykowa 82 A
02-008 Warszawa
tel.: +48 606 618 564
e-mail:
agnieszka.kalinska@interia.pl

Objective. The aim of this study was to analyze the haplotypes of the *EVER2* gene in 65 subjects with ≥ 5 actinic keratoses and in 274 controls. The correlations between *EVER2* haplotype and selected clinical parameters in patients with actinic keratosis were also evaluated.

Material and methods. The analysis involved polymorphisms $-917A>T$ (rs7208422), $-988-4G>T$ (rs62079073) and $-1107G>A$ (rs12452890), which obtained statistically significant results in previous published studies of patients with actinic keratosis and squamous skin cancers. The full blood samples of patients and controls were genotyped using real-time polymerase chain reaction with reagents from Applied Biosystems.

Results. In a group of patients with AK and the controls the most frequent haplotypes were AGG and TGA. Haplotype TG ($-917A>T$ and $-988-4G>T$) containing the promoter T allele of $917A>T$ was more frequent in patients who had AK onset before the age of 70 years (0.6117 vs. 0.417; $p = 0.029$) and with more extensive skin lesions (0.6085 vs. 0.414; $p = 0.029$). Haplotype TA ($-988-4G>T$ and $-1107G>A$), containing the protective G allele of $-988-4G>T$, was observed only in patients with AK. There was no presence of haplotype TA in patients with coexisting SCC (the result was near statistical significance, $p = 0.059$).

Conclusions. The results of the study suggest the necessity of analysis of haplotypes in evaluation of predisposition to precancerous skin lesions and skin cancers.

WPROWADZENIE

Najczęstszym stanem przedrakowym, na podłożu którego rozwijają się raki kolczystokomórkowe (ang. *squamous cell carcinoma* – SCC), jest rogowacenie słoneczne (ang. *actinic keratosis* – AK). Dane z piśmiennictwa wskazują, że w procesie powstawania AK znaczenie mają nie tylko czynniki środowiskowe, lecz także genetyczne lub wirusowe, choć danych dotyczących podłoża genetycznego AK jest niewiele. Szczegółowa analiza ustalonych i potencjalnych czynników ryzyka wystąpienia AK ma aktualnie szczególnie istotne znaczenie praktyczne, ponieważ w ostatnich dekadach liczba zachorowań na AK u ludzi rasy kaukaskiej znacznie się zwiększyła [1]. Szacunkowe dane wskazują, że w Polsce w ciągu ostatniego półwiecza liczba nowych przypadków AK wzrosła aż 5-krotnie, choć należy podkreślić, że nie istnieją polskie rejestry występowania AK [1, 2].

Niewątpliwie głównym czynnikiem środowiskowym w rozwoju AK jest nadmierna ekspozycja na promieniowanie ultrafioletowe (ang. *ultraviolet radiation* – UVR), przy czym prawdopodobieństwo ich powstawania wiąże się z kumulacyjną dawką promieniowania UV, a także z ekspozycją na jego sztuczne źródła. Znaczenie mają również czynniki modulujące odpowiedź na UVR, takie jak fototyp skóry, rasa, rude lub jasne włosy, niebieskie oczy, piegi oraz zamieszkiwanie w miejscach dużego nasłonecznienia. Oznacza to, że nie każda osoba ma identyczną skłonność

do powstawania AK. W ostatnich latach zidentyfikowano wiele genów odpowiedzialnych za modyfikowanie ryzyka wystąpienia rogowacenia słonecznego. Początkowo w badaniach genetycznych skupiono się na poszukiwaniu genów i ich zaburzeń w tkankach nowotworowych, gdzie stwierdzono, że za rozwój ognisk AK odpowiada duże uszkodzenie DNA keratynocytów [1]. Pierwszym poznany genem, który został powiązany z AK, był gen *TP53*, w obrębie którego stwierdzono powstające *de novo*, charakterystyczne dla UVR mutacje typu C→T i CC→TT [3]. Kolejnym etapem badań jest poszukiwanie predyspozycji genetycznej do powstawania AK ocenianej jako zmienność polimorficzna (ang. *single nucleotide polymorphism* – SNP) [4, 5]. Ostatnio zainteresowanie naukowców skupiło się na genach *EVER*. Wybór tych genów wiąże się z faktem wykrycia ich mutacji w *Epidermodysplasia verruciformis*, genetycznie uwarunkowanych rakach skóry spowodowanych zakażeniem swoistymi wirusami brodawczaka ludzkiego (ang. *human papilloma virus* – HPV) [6]. Dodatkowym, ważnym czynnikiem wskazującym na możliwy udział genów *EVER* w kancerogenezie jest zaangażowanie HPV w rozwój AK u pacjentów bez *Epidermodysplasia verruciformis* [7]. Ponadto wyniki badań analizy sprzężeń genomu wykazały silny związek pomiędzy AK a niestabilnością genomową w regionie chromosomu 17q, na którym położone są między innymi geny *EVER* [8]. W naszych poprzednich ana-

lizach wykazaliśmy, że polimorfizmy genu *EVER2* są powiązane ze zwiększonym ryzykiem rozwoju AK oraz progresją do raka kolczystokomórkowego [9, 10]. Analiza haplotypów genów *EVER* dotychczas nie była wykonywana.

CEL PRACY

Celem pracy była ocena predyspozycji genetycznej w powstawaniu AK na podstawie analizy haplotypów genu *EVER2*. Do badania włączono haplotypy genu *EVER2* zbudowane z polimorfizmów, które w dostępnych danych z piśmiennictwa były znacząco związane z AK i SCC.

MATERIAŁ I METODYKA

Analizowano 65 pacjentów z AK, w tym 37 kobiet i 28 mężczyzn. Średni wiek pacjentów wynosił 75,68 ± 6,22 roku, mediana 75, zakres od 61,0 do 91,0 lat. Wszyscy pacjenci mieli liczne AK (≥ 5 ognisk), stwierdzone w trakcie przeprowadzanych badań lub w wywiadzie. Zebrano dane kliniczne dotyczące wieku wystąpienia AK, czasu trwania choroby, rozległości zmian skórnych, współwystępowania SCC, fototypu skóry i przewlekłej ekspozycji na promieniowanie UV (częste spędzanie czasu na powietrzu, wyjazdy do krajów o dużym nasłonecznieniu, niestosowanie filtrów przeciwsłonecznych i korzystanie z solariów). Pacjenci mieli ogniska AK zlokalizowane na twarzy (policzki, nos, czoło), uszach, skarpie, grzbietach rąk, klatce piersiowej i na plecach. Średni czas trwania choroby wynosił 7,88 ± 6,06 roku (mediana 5 lat, zakres od 6 miesięcy do 25 lat). Pierwsze zmiany wystąpiły średnio w wieku 67,8 ± 7,99 roku (mediana 69, zakres od 44. do 89. roku życia). Grupa kontrolna obejmowała 274 osoby (137 kobiet, 137 mężczyzn), które były poddane testom na ustalenie ojcostwa w Zakładzie Genetyki Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego i wyraziły pisemną zgodę na anonimowe wykorzystanie swojego DNA do celów naukowych. Dokładny wiek osób z grupy kontrolnej nie był znany, ale wiadomo, że były to osoby młodsze w porównaniu z pacjentami. Ze względu na badaną predyspozycję genetyczną właściwe dobranie wieku w tym przypadku nie wpływało istotnie na wyniki analiz.

Na podstawie wyników otrzymanych w dostępnych badaniach dotyczących częstości występowania polimorfizmów genu *EVER2* za pomocą programu PLINK [11] obliczono frekwencje poszczególnych haplotypów u pacjentów z AK i w grupie kontrolnej oraz oceniono ich związek z parametrami klinicznymi. W badaniach DNA izolowano z próbek krwi pełnej pobranej na kwas etylenodiaminotetraoctowy (EDTA) przy użyciu komercyjnego zestawu NucleoMag fir-

my Macherey-Nagel, Bethlehem w USA. Próbkę krwi poddano genotypowaniu przy użyciu łańcuchowej reakcji polimerazy w czasie rzeczywistym (ang. *real time-polymerase chain reaction* – RT-PCR) przy użyciu zestawów o numerach katalogowych C_3068817_10, C_3068816_10 i 4331349 rs073AHS1DR0 SNP AbD zaprojektowanych przez producenta (Applied Biosystems, Foster City, CA, USA). Reakcję przeprowadzono w aparacie 7500 Real Time PCR System firmy Applied Biosystems. Próbkę o znanych genotypach losowo weryfikowano metodą sekwencjonowania. Reakcje łańcuchowe polimerazy przeprowadzono w aparacie GeneAmp 9700 (Applied Biosystems, Wellesley, USA) o następującym składzie mieszaniny reakcyjnej: 5,5 pmol/l każdego ze znaczników (ang. *primer*), 3,2 lL dNTP, 300 ng genomowego DNA, 1 lL MgCl₂ w stężeniu 25 mmol/l i 3 U polimerazy Taq DNA (Fermentas, Wilno, Litwa). Do sekwencjonowania użyto BidDye Terminator v3.1 zgodnie z protokołem zaleconym przez producenta na analizatorze ABI PRISM 3130XL (Applied Biosystems).

Protokół badania został zatwierdzony przez Komisję Bioetyczną przy Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Wszyscy pacjenci wyrazili pisemną zgodę na udział w badaniu.

Analiza statystyczna

Jako próg istotności statystycznej przyjęto $p < 0,05$.

WYNIKI

Za pomocą programu PLINK wyznaczono 5 haplotypów, tj. ATA, AGG, AGA, TGG, TGA, zbudowanych z polimorfizmów 917A>T (rs7208422), 988-4G>T (rs62079073) i 1107G>A (rs12452890) genu *EVER2*. W haplotypach litery oznaczają odpowiednio: pierwsza litera polimorfizm -917A>T, druga -988-4G>T, trzecia -1107G>A. U pacjentów z AK i w grupie kontrolnej najczęściej stwierdzanymi haplotypami były haplotypy AGG i TGA, natomiast ze względu na niską frekwencję odrzucono kombinację TTG, która występowała z częstością rzadszą niż 0,01 w obu grupach. Analiza porównawcza nie wykazała istotnych różnic w rozkładzie haplotypów (tab. 1). Przeprowadzono analizy częstości haplotypów w zależności od wybranych parametrów klinicznych u pacjentów z AK. Do analiz wybrano parametry, które wykazywały znamienność statystyczną we wcześniejszych pracach, tj. wiek wystąpienia AK, rozległość zmian skórnych, współwystępowanie SCC oraz fototyp skóry i wywiad przewlekłej ekspozycji na UVR. Badaniu poddano haplotypy zbudowane z polimorfizmów -917A>T i -988-4G>T oraz z polimorfizmów -988-4G>T i -1107G>A, które utworzyły łącznie 8 wariantów (AT, TT, AG, TG,

Tabela 1. Częstość występowania poszczególnych haplotypów badanych polimorfizmów genu *EVER2* u pacjentów z rogowacieniem słonecznym (AK) i w grupie kontrolnej (GK)**Table 1.** Haplotype frequencies of polymorphisms of *EVER2* gene in patients and controls

Haplotypy			Wartość p	Częstość występowania haplotypów	
rs7208422	rs62079073	rs12452890		AK	GK
A	T	A	0,678	0,05635	0,06465
A	G	G	0,402	0,3189	0,3517
A	G	A	0,125	0,09409	0,06216
T	G	G	0,148	0,08692	0,05782
T	G	A	0,627	0,4437	0,4637

TG, GG, TA, GA). W analizach wykazano istotnie częstsze występowanie haplotypu TG (-917A>T i -988-4G>T) u pacjentów, u których choroba wystąpiła przed 70. rokiem życia (0,6117 vs 0,417; $p = 0,029$), oraz stwierdzono istotną statystycznie przewagę występowania tego haplotypu u pacjentów, którzy mieli większą rozległość zmian skórnych, tj. występowania ognisk AK przynajmniej w 3 różnych okolicach (0,6085 vs 0,414; $p = 0,029$) (tab. 2). Wskazuje to na rolę konfiguracji TG w AK. Analiza częstości występowania haplotypów *EVER2* u pacjentów w zależności od współistnienia SCC wykazała, że haplotyp TA utworzony z polimorfizmów -988-4G>T i -1107G>A występował tylko u pacjentów z AK, natomiast nie pojawiał się u pacjentów ze współistniejącymi SCC (wynik na granicy istotności statystycznej, $p = 0,059$) (tab. 3). Haplotyp AG zbudowany z polimorfizmów (-917A>T i -988-4G>T) był częściej stwierdzany u pacjentów, u których choroba wystąpiła poniżej 70. roku życia, w porównaniu z pacjentami, u których AK pojawiło się w później-

szym wieku, a różnica ta była istotna statystycznie (0,5141 vs 0,3138; $p = 0,023$). Częstość tego haplotypu była natomiast istotnie większa u chorych z mniejszą rozległością AK (mniej niż 3 okolice) (0,5146 vs 0,3201; $p = 0,027$). Nie stwierdzono znamienności statystycznej zależności pomiędzy występowaniem któregośkolwiek z haplotypów a fototypem skóry. Analiza częstości występowania haplotypów *EVER* w zależności od wywiadu przewlekłej ekspozycji na UVR wykazała, że haplotypy AT utworzone z polimorfizmów 917A>T i -988-4G>T oraz TG utworzony z polimorfizmów -988-4G>T i -1107G>A były zdecydowanie częstsze u pacjentów z AK, którzy negowali przewlekłą ekspozycję na promieniowanie UV (odpowiednio $p = 0,007$, $p = 0,046$) (tab. 4).

OMÓWIENIE

Haplotyp to w genetyce zestaw polimorfizmów pojedynczych nukleotydów położonych na tej samej chromatydzie, który dziedziczy się jako zestaw

Tabela 2. Częstość występowania haplotypów genu *EVER2* w zależności od wieku wystąpienia rogowacenia słonecznego i rozległości choroby**Table 2.** Haplotypes of *EVER2* gene frequencies with respect to age at which disease occurred and extent of skin lesions

Haplotypy		Wartość p	Częstość występowania haplotypów				
			< 70. roku życia	≥ 70. roku życia	p	< 3 okolice	≥ 3 okolice
rs7208422	rs62079073						
A	T	0,989	0,03766	0,03812	0,954	0,03901	0,03703
T	T	0,898	0,0313	0,03541	0,951	0,03242	0,0344
A	G	0,023	0,5141	0,3148	0,027	0,5146	0,3201
T	G	0,029	0,6117	0,417	0,029	0,414	0,6085
rs62079073	rs12452890						
T	G	0,845	0,01363	0,01715	0,349	0,005672	0,02272
G	G	0,198	0,4419	0,3502	0,069	0,4693	0,3384
T	A	0,777	0,06415	0,07469	0,572	0,08183	0,06061
G	A	0,287	0,4803	0,558	0,067	0,4432	0,5783

Tabela 3. Częstość występowania haplotypów genu *EVER2* w zależności od współistnienia raków kolczystokomórkowych skóry
Table 3. Haplotypes of *EVER2* gene frequencies with respect to co-existence with squamous cell cancers

Haplotypy		Wartość p	Częstość występowania haplotypów	
			AK i SCC	AK
rs7208422	rs62079073			
A	T	0,256	0	0,04777
T	T	0,287	0	0,04223
A	G	0,847	0,4231	0,4022
T	G	0,529	0,5769	0,5078
rs62079073	rs12452890			
T	G	0,387	0	0,01938
G	G	0,452	0,4474	0,3806
T	A	0,059	0	0,08728
G	A	0,660	0,5526	0,5127

Tabela 4. Częstość występowania haplotypów genu *EVER2* w zależności od fototypu skóry i przewlekłej ekspozycji na promieniowanie słoneczne w wywiadzie
Table 4. Haplotypes of *EVER2* gene frequencies with respect to skin phototype and chronic UVR exposure

Haplotypy		Wartość p	Częstość występowania haplotypów				
			fototyp I	fototyp II i III	p	przew. UV(+)	przew. UV(-)
rs7208422	rs62079073						
A	T	0,322	0,06172	0,02601	0,007	0,006886	0,1046
T	T	0,294	0,009709	0,04542	0,614	0,028	0,04539
A	G	0,898	0,4145	0,4026	0,573	0,4233	0,3704
T	G	0,899	0,5141	0,526	0,516	0,5418	0,4796
rs62079073	rs12452890						
T	G	0,959	0,01613	0,01514	0,046	0,00349	0,04231
G	G	0,649	0,371	0,4055	0,285	0,4196	0,337
T	A	0,305	0,09677	0,05629	0,119	0,05036	0,1129
G	A	0,929	0,5161	0,5231	0,812	0,5266	0,5078

sprzężonych ze sobą alleli. Dane z piśmiennictwa wskazują, że w predyspozycji do powstawania nowotworów znaczenie mogą mieć nie tylko polimorfizmy genów, lecz także odpowiednie ich konfiguracje, czyli haplotypy [12]. Ponadto wiadomo, że niektóre polimorfizmy, chociaż położone w różnej odległości w obrębie jednego lub różnych genów, mogą mieć działanie synergistyczne, co potwierdza udział kilku niezależnych alleli w patogenezie choroby nowotworowej. W zestawieniu haplotypu allele mogą mieć charakter protekcyjny i chronić przed nowotworami lub promujący i wpływać na rozwój nowotworu [13]. Z tego powodu w najnowszych pracach, w których poszukuje się wariantów genetycz-

nych odpowiedzialnych za powstawanie różnych pozaskórnych nowotworów złośliwych człowieka, przeprowadza się dodatkowo analizę haplotypów. Dotychczas jednak opublikowano jedynie nieliczne prace, w których oceniano haplotypy w stanach przedrakowych lub rakach skóry, pomimo licznych badań dotyczących zmienności w obrębie wielu genów, takich jak protoonkogeny, geny supresorowe, kontrolujące apoptozę lub regulujące naprawę DNA.

W aktualnie dostępnych kilku pracach dotyczących genów *EVER* wykazano, że obecność polimorfizmów genów *EVER1* i *EVER2* sprzyja występowaniu AK, SCC oraz raka szyjki macicy. W przypadku skórnej kancerogenezy związek ten dotyczył poli-

morfizmu TT i allelela T 917A>T (rs7208422) oraz polimorfizmu TT, TG i allelela T 988-4G>T. W rakach szyjki macicy zależności te stwierdzono pomiędzy wieloma polimorfizmami, przy czym były one najsilniejsze z polimorfizmem rs9893818, rs2290907 i rs16970849. Wszystkie te wyniki uzyskano u pacjentów, którzy nie mieli istotnych zaburzeń immunologicznych [9, 10, 14, 15]. Należy podkreślić, że w opublikowanym w 2015 r. badaniu przeprowadzonym u pacjentów leczonych immunosupresyjnie z powodu przeszczepów narządowych, u których dodatkowo występowała SCC, nie stwierdzono zaburzeń genów *EVER*, co pokazuje, że ich udział w kancerogenezie może być jeszcze przedmiotem dyskusji [16]. W przedstawionej pracy analizowaliśmy haplotypy genu *EVER2* złożone z polimorfizmów, które uzyskały istotność statystyczną w poprzednich naszych pracach oraz w dostępnych badaniach nad AK i SCC. Do obecnych badań włączono w sumie 13 haplotypów, które otrzymały częstość powyżej 0,001, w tym 5 haplotypów złożonych z trzech alleli polimorfizmów 917A>T, 988-4G>T i 1107G>A, 4 haplotypy złożone z dwóch alleli polimorfizmów 917A>T i 988-4G>T oraz 4 haplotypy złożone z 988-4G>T i 1107G>A. Stwierdzono, że zarówno w grupie pacjentów, jak i w grupie kontrolnej najczęstsze były haplotypy AGG i TGA, choć nie wykazano istotnych statystycznie różnic pomiędzy nimi. Haplotyp TG (917A>T, 988-4G>T) zawierający allel promujący T 917A>T był istotnie częstszy u pacjentów, u których choroba wystąpiła przed 70. rokiem życia oraz zauważono istotną statystycznie przewagę występowania tego haplotypu u pacjentów z rozsianymi ogniskami AK. Uzyskane wyniki wskazują na promującą rolę konfiguracji TG w AK. W przeprowadzonych przez nas analizach wykazaliśmy również, że haplotyp TA utworzony z polimorfizmów 988-4G>T i 1107G>A nie występował u pacjentów, którzy mieli jednocześnie AK i SCC. Potwierdza to działanie protekcyjne allelela T 988-4G>T, co wykazaliśmy w poprzednich naszych badaniach [9]. Ponadto u pacjentów z AK i ujemnym wywiadem przewlekłej ekspozycji na UVR stwierdzono częstsze występowanie haplotypów AT (917A>T, 988-4G>T) oraz TG (988-4G>T i 1107G>A).

Ograniczeniem naszej pracy jest relatywnie mała liczba pacjentów z AK. W przyszłości planowane są dalsze badania na większej grupie chorych, które umożliwią walidację otrzymanych wyników i lepsze zrozumienie genetycznych mechanizmów skórnej kancerogenezy. W ostatnich latach przeprowadzono kilka metaanaliz dotyczących różnych zaburzeń genetycznych u pacjentów z SCC, w których oceniano predyspozycje do wystąpienia choroby. Lista genów, których dziedzicznie przekazywane uszkodzenie wiąże się ze zwiększonym ryzykiem zachorowania na SCC, stale się wydłuża. W przeciwieństwie do SCC

analiza polimorfizmów i haplotypów w AK była dotychczas oceniana bardzo rzadko. Znacznie częściej poszukiwania nowych haplotypów dotyczą predyspozycji genetycznej do występowania SCC, zwłaszcza w obrębie jamy ustnej. W badaniach nad tym nowotworem stwierdzono wpływ haplotypów genu sulfotransferazy (*SULT1A1*), haplotypów genu reduktazy metylenotetrahydrofolianowej (*MTHFR*), haplotypów genów związanych z naprawą DNA i genów z rodziny inhibitorów proteiny serynowej (*SERPIN*) [17–20]. W SCC zlokalizowanych w obrębie skóry badano haplotypy genów mających znaczenie w melanogenezie, m.in. gen *MC1R*, *ASIP AH*, *TYR*, *OCA2*, *SLC45A2*, wśród których silną zależność opisano pomiędzy haplotypem genu *ASIP AH* oraz haplotypem genu dla IL-10 a ryzykiem wystąpienia SCC [21, 22]. Badano też haplotypy licznej grupy genów odpowiedzialnych za naprawę uszkodzeń DNA, wśród których wykazano niekorzystną rolę haplotypu genu *XPA* w kancerogenezie skórnej [23]. Niektóre z haplotypów mają wpływ protekcyjny. Analiza haplotypów zbudowanych z polimorfizmów genów regulatorowych, takich jak *miR-146a* i *RNASEL*, wykazała odwrotną zależność między predyspozycją a występowaniem SCC [24]. Reasumując powyższe dane – predyspozycja do występowania SCC ma charakter poligenowy. Zdecydowanie mniej wiadomo na temat predyspozycji genetycznej do występowania AK, czego przykładem jest fakt, że nie ma badań dotyczących oceny haplotypów w AK, zwłaszcza że to właśnie na podłożu AK rozwijają się SCC. Należy przypuszczać, że występujące odchylenia genetyczne w AK i SCC powinny być takie same, co wymaga jednak sprawdzenia w toku dalszych badań.

PODSUMOWANIE

Wpływ czynników środowiskowych oraz dodatkowo współdziałanie różnych zaburzeń w wielu genach może doprowadzić do ryzyka zachorowania na AK. Do tej listy dołączane są wciąż nowe geny, których polimorfizmy mogą być traktowane jako wskaźniki ryzyka wystąpienia choroby nowotworowej. W wielu pracach przeprowadza się analizę rozkładu wariantów genu na chromosomach, tzw. analiza rozkładu haplotypów. Uzyskane w pracy dane przekonują o konieczności wykonywania badania haplotypów w ocenie predyspozycji genetycznej do stanów przedrakowych i raków skóry.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak konfliktu interesów.

Piśmiennictwo

1. Włodarkiewicz A., Narbut J., Adamski Z., Chodorowska G., Kaszuba A., Reich A. i inni: Rogowacenie słoneczne – aktualny stan wiedzy. Stanowisko ekspertów Polskiego To-

- warzystwa Dermatologicznego. *Przeł Dermatol* 2014, 101, 156-167.
2. **Zwierko M.**: Epidemiologia nowotworów skóry. [w:] *Złotliwe nowotwory skóry*. P. Rutkowki (red.). Via Medica, Gdańsk, 2014, 1-10.
  3. **Nelson M.A., Einspahr J.G., Alberts D.S., Balfour C.A., Wymer J.A., Welch K.L. i inni**: Analysis of the p53 gene in human precancerous actinic keratosis lesions and squamous cell cancers. *Cancer Lett* 1994, 85, 23-29.
  4. **Rehman I., Takata M., Wu Y.Y., Rees J.L.**: Genetic change in actinic keratoses. *Oncogene* 1996, 12, 2483-2490.
  5. **Madan V., Lear J.T., Szeimies R.M.**: Non-melanoma skin cancer. *Lancet* 2010, 375, 673-685.
  6. **Ramoz N., Rueda L.A., Bouadjar B., Montoya L.S., Orth G., Favre M.**: Mutations in two adjacent novel genes are associated with epidermodysplasia verruciformis. *Nat Genet* 2002, 32, 579-581.
  7. **Pfister H., Fuchs P.G., Majewski S., Jablonska S., Pniewska I., Malejczyk M.**: High prevalence of epidermodysplasia verruciformis-associated human papillomavirus DNA in actinic keratoses of the immunocompetent population. *Arch Dermatol Res* 2003, 295, 273-279.
  8. **Mortier L., Marchetti P., Delaporte E., Martin de L.E., Thomas P., Piette F.**: Progression of actinic keratosis to squamous cell carcinoma of the skin correlates with deletion of the 9p21 region encoding the p16(INK4a) tumor suppressor. *Cancer Lett* 2002, 176, 205-214.
  9. **Kalińska-Bienias A., Majewski S.**: Polimorfizm pojedynczych nukleotydów genu EVER2 w rakach kolczystokomórkowych skóry u pacjentów z rogowaceniem słonecznym. *Przeł Dermatol* 2013, 100, 281-286.
  10. **Kalińska-Bienias A., Kostrzewa G., Malejczyk M., Płowski R., Majewski S.**: Possible association between actinic keratosis and the rs7208422 (c.917A→T, p.N306I) polymorphism of the EVER2 gene in patients without epidermodysplasia verruciformis. *Clin Exp Dermatol* 2015, 40, 318-323.
  11. **Purcell S., Neale B., Todd-Brown K., Thomas L., Ferreira M.A., Bender D.**: PLINK: a tool set for whole-genome association and population-based linkage analyses. *Am J Hum Genet* 2007, 81, 559-575.
  12. **Drewa G.**: Genetyczne i środowiskowe uwarunkowania nowotworów. [w:] *Genetyka medyczna*. G. Drewa, T. Ferenc (red.). Elsevier Urban&Partner, Wrocław, 2011, 581-602.
  13. **Luizon M.R., de Almeida Belo V.**: Matrix metalloproteinase (MMP)-2 and MMP-9 polymorphisms and haplotypes as disease biomarkers. *Biomarkers* 2012, 17, 286-288.
  14. **Patel A.S., Karagas M.R., Pawlita M., Waterboer T., Nelson H.H.**: Cutaneous human papillomavirus infection, the EVER2 gene and incidence of squamous cell carcinoma: a case-control study. *Int J Cancer* 2008, 122, 2377-2379.
  15. **Castro F.A., Ivansson E.L., Schmitt M., Juko-Pecirep I., Kjellberg L., Hildesheim A. i inni**: Contribution of TMC6 and TMC8 (EVER1 and EVER2) variants to cervical cancer susceptibility. *Int J Cancer* 2012, 130, 349-355.
  16. **Burger B., Sporri I., Stegmann D.A., de Mesmaker J., Schaub S., Itin P.H. i inni**: Risk of cutaneous squamous cell carcinoma development in renal transplant recipients is independent of TMC/EVER alterations. *Dermatology* 2015, 231, 245-252.
  17. **Chung Y.T., Hsieh L.L., Chen I.H., Liao C.T., Liou S.H., Chi C.W.**: Sulfotransferase 1A1 haplotypes associated with oral squamous cell carcinoma susceptibility in male Taiwanese. *Carcinogenesis* 2009, 30, 286-294.
  18. **Galbiatti A.L., Ruiz M.T., Rodrigues J.O., Raposo L.S., Maniglia J.V., Pavarino E.C.**: Polymorphisms and haplotypes in methylenetetrahydrofolate reductase gene and head and neck squamous cell carcinoma risk. *Mol Biol Rep* 2012, 39, 635-643.
  19. **Michiels S., Danoy P., Dessen P., Bera A., Boulet T., Bouchardy C.**: Polymorphism discovery in 62 DNA repair genes and haplotype associations with risks for lung and head and neck cancers. *Carcinogenesis* 2007, 28, 1731-1739.
  20. **Sun W., Lv W., Lv H., Zhang R., Jiang Y.**: Genome-wide haplotype association analysis identifies SERPINB9, SERPINE2, GAK, and HSP90B1 as novel risk genes for oral squamous cell carcinoma. *Tumour Biol* 2015, Aug 30 [w druku].
  21. **Binstock M., Hafeez F., Metchnikoff C., Arron S.T.**: Single-nucleotide polymorphisms in pigment genes and non-melanoma skin cancer predisposition: a systematic review. *Br J Dermatol* 2014, 171, 713-721.
  22. **Welsh M.M., Karagas M.R., Kuriger J.K., Houseman A., Spencer S.K., Perry A.E.**: Genetic determinants of UV-susceptibility in non-melanoma skin cancer. *PLoS One* 2011, 6, e20019.
  23. **Miller K.L., Karagas M.R., Kraft P., Hunter D.J., Catalano P.J., Byler S.H.**: XPA, haplotypes, and risk of basal and squamous cell carcinoma. *Carcinogenesis* 2006, 27, 1670-1675.
  24. **Farzan S.F., Karagas M.R., Christensen B.C., Li Z., Kuriger J.K., Nelson H.H.**: RNASEL and MIR146A SNP-SNP interaction as a susceptibility factor for non-melanoma skin cancer. *PLoS One* 2014, 9, e93602.

Otrzymano: 15 I 2016 r.

Zaakceptowano: 7 III 2016 r.